

ISTORIOGRAFIE

Texte și documente inedite Istoria muzicii în autobiografii (XIII) Fondul Ioan Vlăduță (II)

Viorel Cosma

(continuare din nr. 7 /2016)

Lct. Col. Ioan Vlăduță, inspectorul general al muzicilor din
România

Ioan Vlăduță, pensionar militar în anii 1957-1958,
în perioada redactării „Memoriilor”

După această vizită regală de la Iași, au urmat manevrele regale ale Corpurilor 3 și 4 Armată.

Inspectorul muzicilor, Mărgăritărescu tocmai făcea un turneu de inspecție pe la muzicile acestor corpuri de armată. După inspecția făcută mie și-a manifestat satisfacția și bucuria de a avea muzica mea pentru a cânta la masa regală în timpul manevrelor. Mi-a ordonat să iau și orchestra. Am executat ordinul, dar lucrurile schimbându-se, nu am mai cântat eu la cartierul regal din Botoșani. Am fost însă trimis cu muzica mea din Divizia a 8-a, în Divizia a 7-a la Dorohoi. În timp ce eu îmi împlineam misiunea de a înlocui cele opt muzici ale Diviziei a 7-a, inspectorul Mărgăritărescu, nu știu din ce motive a încercat să diminueze valoarea mea și a muzicii mele, uitând că o muzică slabă ca a mea, după cum o recomandase ofițerilor Regimentului 13 Infanterie, nu putea fi luată din Divizia a 8-a și trimisă să îndeplinească serviciul celor opt muzici ale Diviziei a 7-a. Ofițerii regimentului meu în cap cu comandantul au luat de

bună critica nedreaptă a inspectorului Mărgăritescu. Întorcându-mă la regiment, după ce regimentul se întorsese în cazarmă, m-am întâlnit cu Colonelul Cernătescu, ajutorul comandantului, care m-a întâmpinat cu vorbele: „Vlăduță! Muzica noastră este proastă”. Cum se poate domnule colonel așa ceva când muzica noastră a avut însărcinările unei muzici excelente, din moment ce a înlocuit în atribuțiuni opt muzici ale altei divizii? „Așa a spus inspectorul dumitale, întreabă ofițerii și întreabă-l și pe colonel”. Într-adevăr așa a fost, mi-au spus ofițerii și colonelul.

Pe colonel l-am lămurit că nu avea dreptate Mărgăritescu, fiindcă inspectase muzica de trei ori și de fiecare dată o găsisse foarte bine. Survenise însă altă cauză. Altcineva îmi vâna locul meu de la Iași.

Colonelul a înțeles și mi-a dat asigurări că atâta cât va fi el acolo nu mă va muta nimeni și chiar dacă va pleca el.

Am plecat la muzică. Abia ajuns, iată că ordonanța de la cabinet mă cheamă la colonel. Colonelul îmi arată o telegramă a lui Mărgăritescu anunțându-se că vine în inspecție. M-a întrebat: „Îl primești?” I-am răspuns că-l primesc fiindcă am muzică, dar se putea să nu am, fiindcă după manevre, eliberându-se contingentele vechi trebuia să formeze altele și până la primăvară nu puteam face față unei inspecții. A doua zi m-am dus la gară să-l primesc. S-a dat jos din vagon cu generalul Socec. Generalul Socec m-a văzut cel dintâi pe peron și a strigat: „Mișule! Mișule! Iată-l pe Vlăduță, te așteaptă!” Au venit amândoi la mine, generalul Socec și Mărgăritescu, mi-au strâns mâna și m-am înțeles cu Mărgăritescu să vină la ora două la regiment pentru inspecție. La venirea în regiment, l-am primit și i-am dat toate onorurile ce i se cuveneau. Intrând la muzică i-am prezentat două tabele de piese. Unele grele, piese de concert de Beethoven, Liszt, Wagner și alții asemenea mari compozitori și unul cu piese ușoare. I-am spus: „pe acesta cu piese grele îl mențin și mă puteți inspecta”. [...]

Expoziția din 1906

În acest an funcționam ca profesor de muzică la Liceul Național din Iași. Directorul liceului era Vasile Teodoreanu. Acesta a venit de curând, înlocuind la direcția liceului pe Bîrsan,

era foarte activ și întreprinzător. Așa bunăoară a introdus în liceu instrucția și uniforma militară pentru elevi. Pentru instrucție erau însărcinați ofițeri din Regimentul 17 Infanterie, iar cu partea muzicală eram însărcinat eu. Aveam de lucru la această școală, pe lângă predarea cursului de muzică vocală, a trebuit să înființez și o fanfară. Făcusem priză frumoasă aici, directorul Teodoreanu nu putea face un pas fără mine. I-a comandat instrumente din străinătate, nu pentru fanfară, ci pentru o muzică mai completă. Mai târziu, instrumentele acestea care s-au dovedit de a fi de o excelentă calitate... Teodoreanu, după terminarea misiunii sale ca director, mi le-a vândut mie, adică Regimentului 13 Infanterie [...]

În calitatea mea de profesor de muzică, cunoșteam în toate clasele elevii cu aptitudini muzicale și aplicații pentru instrumente. Mi-am ales deci din toată școala elevii cei mai buni cu aptitudinile și cunoștințele de muzică cele mai dezvoltate. Cu asemenea elemente, progresul instrucțiunii muzicii a fost vădit neașteptat. În scurt timp, muzica Liceului Național din Iași și-a creat mare vâlvă în urma producțiilor sale concertale ce au fost date pe scena Teatrului Național din Iași.

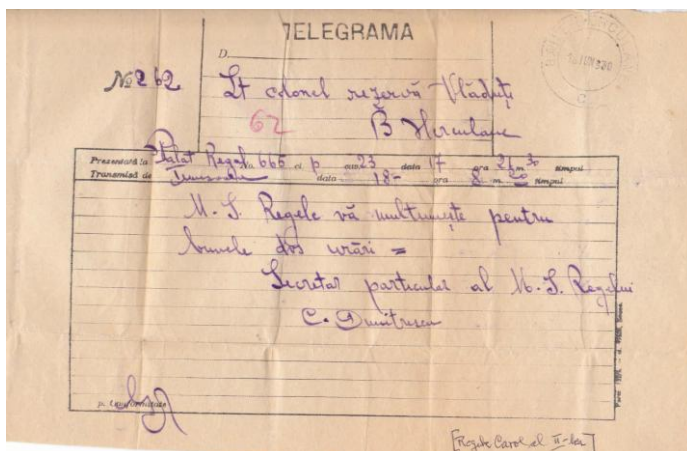
Vestea a mers până la Palatul regal. Regele Carol I, auzind că la acest liceu a fost introdusă și instrucția militară în uniformă, și-a exprimat dorința ca liceul să fie prezentat cu ocazia vizitei sale la expoziție. Deci liceul cu muzica în frunte a defilat în fața regelui Carol I la expoziția națională din 1906. A fost un entuziasm de nedescris la vederea de către public a acestei școli îmbrăcate uniform cu haine negre de camgarn, cu egrete roșii la chipiu și cu muzica în frunte, muzică care rivalizează cu cea mai bună muzică militară. Toți conducătorii liceului au fost decorați de rege. [...]

Concursul muzicilor militare la Expoziția Națională din 1906

Pentru acest concurs, Ministerul Armatei a dat ordin Corpurilor de Armată de a pune în vedere muzicilor din comandamentele respective de a se pregăti pentru acest concurs, dând și lista cu piesele comune ce avea să pregătească pentru acest mare eveniment. Totuși, prezentarea

nu era obligatorie. Când am primit această veste, tocmai executam în ansamblu uvertura Tannhäuser de Richard Wagner. Am citit ordinul muzicanților. Aceștia s-au bucurat și și-au manifestat dorința de a ne prezenta și noi la acest concurs. Le-am spus că împărtășesc și eu dorința lor însă cu condițiunea de a ne prezenta pentru premiul I. [...]

Telegrama Casei Regale a României din 18 iunie 1930, prin care regele Carol al II-lea îi mulțumește pentru urările de noi succese, cu ocazia proclamării ca rege al României (8 iunie 1930)

În timp ce eu executam uvertura Wilhelm Tell, regina Elisabeta aștepta în chioșcul de la intrarea arenei, să fie chemată la intrarea pe scenă a muzicii lui Marini. Fata lui Marini care și ea era excelentă pianistă în cvartetul reginei, odată cu intrarea tatălui său pe scenă împreună cu muzica lui Marini, deși publicul striga cât îl ținea gura, ca să asculte și muzica Regimentului 13 Infanterie din Iași. Regina nu a dat ascultare publicului și după ce a terminat prima piesă, uvertura, ea l-a aplaudat pe Marini și l-a chemat la ea să-i strângă mâna. Publicul continua să-i strige reginei ca să asculte și muzica mea. A rămas totuși indiferentă, fiindcă ea nu venise să asculte muzică, ci numai să influențeze juriul pentru a da lui Marini premiul I. Inspectorul Mărgăritescu, care nu uitase încă

episodul dintre mine și el, îl susținea pe Marini cu toată căldura sub diferite pretexte de ordin moral, nu de ordin tehnic, fiindcă în această privință aveau cuvântul marele muzician Enescu, Eduard Wachmann, marele profesor și critic George Ștefănescu, care i-au ripostat lui Mărgăritescu, că nu trebuie să aibă în vedere bătrânețea, aceasta nepunându-se ca o condiție pentru aprecierea calității unei muzici, ci numai meritul acelei muzici și al conducătorului ei. Întreg juriul compus din cinci personalități marcante, au venit jos la mine și m-au felicitat foarte călduros. Muzicianul și directorul Conservatorului din București, Eduard Wachmann, s-a informat în timp ce am trecut examenul de teorie și solfegiu și cel de armonie, arătându-mi ce mare bucurie și satisfacție are de reușita mea. Profesorul Ștefănescu, un critic muzical foarte pretențios nu contenea cu laudele la adresa mea și a muzicii mele. Directorul Conservatorului D. Popovici-Bayreuth mi-a spus în fața inspectorului muzicilor Mărgăritescu, ca să fiu mândru de aprecierile elogioase ale profesorului Ștefănescu, fiindcă nimeni nu l-a mulțumit atât de mult ca mine la concursul muzicilor militare de la Expoziția națională de la Arenele Romane.

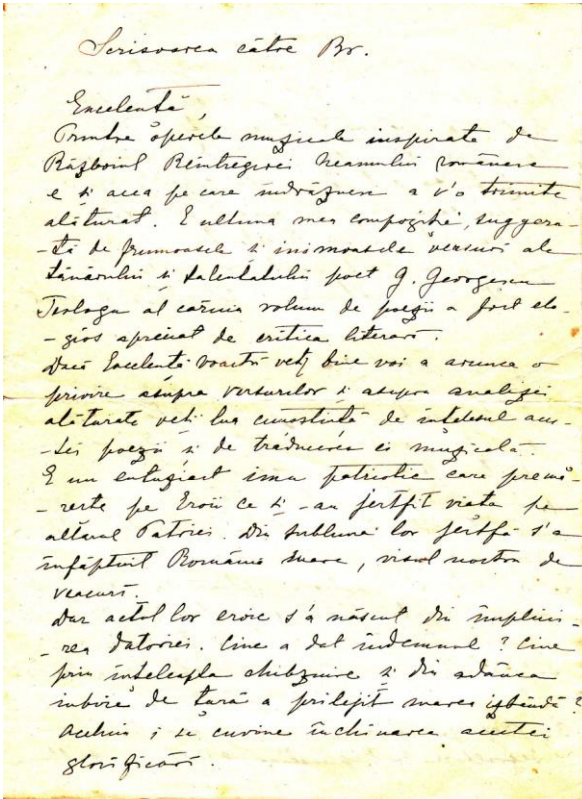
După terminarea ultimelor cuvinte de felicitare ale ilustrului nostru muzician George Enescu, mi s-a adresat colonelul Greceanu, adjutant regal, care după ce mi-a prezentat și el felicitările sale, m-a întrebat dacă aș dori să împart cu Kratochvil premiul I. I-am răspuns fără cea mai mică ezitare că vreau. Colonelul mi-a strâns mâna și m-a felicitat pentru atât de frumos gest al meu.

După încheierea unui proces verbal al rezultatului concursului, inspectorul muzicilor Mărgăritescu, ne-a întrunit la un pahar de șampanie pe toți șefii muzicilor care au fost premiați. Fiecare a dat câte o sticlă de șampanie, eu am dat una în plus. Am ciocnit cu toții, dar nu s-a găsit niciunul care să-mi arate cel mai mic semn de admirație pentru triumful meu. Îi menționez pentru istorie: 1. Mărgăritescu, 2. Fotino, 3. Lucio Vechio, 4. Anton Kratochvil, 5. Marini Ernesto, 6. Ion Cotruppi, 7. Gustav Reitt.

Premiile au fost distribuite astfel: premiul I – Vlăduță și Kratochvil, premiul II – Marini Ernesto, premiul III – Fotino,

premiul IV - Reitt și câte o mențiune de onoare pentru Lucio Vecchi și Cotruppi. [...]

Manuscris autograf al lui Ioan Vlăduță referitor la analiza Imnului eroic pentru cor și fanfară, pe textul poetului George Georgescu Theologu, lucrare „inspirată de Războiul Reîntregirii Neamului Românesc.”

Scrisoarea către Pro.

Excelență,

Omul opera muzicală inspirată de Războiul Reîntregirii Neamului Românesc și așa pe care îndrăgesc a vă trimite alăturat. E ultima mea compoziție, suggerată de frumoasele și inimioarele versuri ale tânărului și talentatului poet G. Georgescu Theologu al cărui volum de poezii a fost de-ja apreciat de critica literară.

Daș Excelență, v-aș vrea să vă prezint o privire asupra versurilor și asupra analizei alăturate pe care am avut-o de înțelesul acestor poezii și de traducerea ei muzicală.

Și un salut și o patetică care prezintă pe eroii ce și-au jertfit viața pe altarul Patriei. Din publicitate lor jertfit și a înfrățit Românii suavi, și al nostru de vecuri.

Daș aceluși eroic și a născut din simplii - rez datoriei. Cine a dat îndemnul? Cine prin înțeleptă schimbare și din stăruință iubire de țară a jertfit suavia jertfită? Aceluși și se curvine închinarea acestei gloriozități.

Mult neuitatul mareșal Averescu, ministrul Amatei din acel timp, a dat ordin să se facă demersurile necesare pe lângă legația noastră din Viena spre a se obține atașarea mea pe timp de două luni, pe lângă cea mai bună muzică imperială din Viena, muzica regimentului *Hochundeuschmeister* Nr.4.

De la Viena am trecut la Leipzig pentru a mă perfecționa în studiul contrapunctului și compoziției la conservatorul din

localitate. Am fost repartizat de directoul conservatorului la clasa de contrapunct, fugă și compoziție a profesorului Max Reger. Acesta era un titan demn urmaș al lui Bach în compoziția contrapunctică. Am urmat și clasa de pian obligatoriu, de învățătura formelor și de dirijare. Dar, ceea ce mă interesa în primul rând, era compoziția contrapunctică. Am compus fugi cu un contrasubiect, cu două contrasubiecte, fugi simple, fugi reale și muzică de cameră în stil fugat. Toate aceste lucrări au trecut prin cercetarea severă a marelui muzicanr și profesor Max Reger. Păcat că a încetat din viață prea tânăr, tocmai când lumea muzicală începuse să se folosească și să se adape din cunoștințele lui muzicale titanice. [...]

Plecarea mea din Leipzig , cu direcția Berlin-Paris

Cu o zi înainte de a părăsi Leipzig-ul, mi-am luat rămas bun de la prietenii ce mi-i făcusem printre șefii de muzică militară și fabricanții de instrumente muzicale. Despărțirea a fost foarte cordială și cu declarații reciproce să ne mai vedem. Toate au fost declarații goale, fiindcă nici eu, nici ei, nu ne-am îndeplinit angajamentul. Țin însă să fac o remarcă sinceră și dreaptă cu privire la muzicile germane față de cele austriace, aceasta fiind în funcție de întrebuițarea ce li se dă în țările respective.

Muzicile germane foarte bune, erau pretutindeni întrebuițate ca muzici de marș, de paradă, de grădini publice și de concert. Fortămente li se cerea o pregătire îngrijită și permanentă.

Muzicile austriace militare, din contră, nu executau marșuri decât pentru atribuții fixe și delimitate. Ceea ce interesa aici erau orchestrele militare vieneze, neîntrecute în executarea valsurilor de Johann Strauss, Zierer, Comzak, etc. și a operetelor lui Lehar și alții.

Am ajuns la Berlin

Ajuns aici am fost uimit de frumusețea acestui oraș, capitala Germaniei și reședință imperială. Totul era aranjat în cea mai perfectă ordine, încât îți dădea impresia că te găsești într-o vastă sală mobilată după ultima modă, cu cele mai moderne lucruri. Galeria cu figurile marilor scriitori,

compozitori, sculptori, pictori și oameni de stat, îți impuneau o admirație deosebită și cu greu te puteai despărți de fiecare din aceste statui. Am fost nevoit să-mi continui drumul spre Paris. [...]

La Paris am închiriat o cameră în cartierul latin. Masa o luam pe la diferite restaurante pe un preț foarte mic. Cu un franc și 15 centime mi se serveau cinci feluri de mâncare. Mâncăruri gustoase și foarte bine pregătite. [...]

Intrarea la muzica Gărzii Republicane mi-am făcut-o singur și am fost foarte bine primit de șeful muzicii, căpitanul Gabriel Parès, autorul multor tratate de orchestrație pentru muzică de armoniu și fanfară. Prezența mea l-a bucurat firește și pe el, când s-a convins că sunt la rândul meu un muzicant distins și un șef de muzică cu aptitudini frumoase. I-am arătat lucrările făcute la școala lui Max Reger, pe care Gabriel Parès îl cunoștea și admira. I-au plăcut fugile mele și a găsit că am talent la contrapunct, povățuindu-mă să nu-l neglijez. Am condus muzica sa pe o piesă wagneriană, Tannhäuser. I-am arătat cum procedez eu în finalul uverturii, spre a ține în măsură și partea cantabilă și variațiunile de la clarinete. [...]

După audiția mai multor concerte ale acestei muzici a Gărzii Republicane, unică în felul ei, m-am despărțit de acest savant muzical, Parès, cu regretul de a nu-l mai putea vedea, din cauza distanței ce ne desparte.

Excursii în împrejurimile Parisului.

Cu toată criza de nervi ce mă chinuia îngrozitor, nu am putut să mă abțin să fac câteva excursii prin împrejurimile Parisului. Am vizitat Versailles, Saint-Denis, Fontainbleau, Saint Germain și Malmaison. Dintre toate câte am admirat, m-au impresionat în mod deosebit multiplele fântâni arteziene în cele mai variate culori, de la Versailles. [...]

Ajuns în țară, la Iași, m-am dus la cel mai bun doctor de boli nervoase, al cărui nume nu-l mai am în memorie deloc acum. Acesta m-a examinat cu toată atenția și mi-a dat un sirop „felov” care m-a liniștit și am putut să-mi văd de muzică. Cu treaba, cu una, cu alta, s-au dus nervii din corpul meu. Am început pregătirea muzicii pentru un concert simfonic, ce urma să aibă loc pe scena Teatrului Național în beneficiul Flotei

Aeriene Naționale. După aceea am început pregătirea concertelor Conservatorului de muzică din Iași, alternând cu acelea ale muzicii militare a Regimentului Ștefan cel Mare Nr. 13. Directorul conservatorului era Mazetti. Cât timp a fost acesta în capul acestei instituții, totul a mers de minune. [...]

Am rămas numai cu elementele tinere, care puneau toată inima pentru a executa perfect partitura instrumentului său. [...]

În vederea plecării regimentului meu pe front, am primit ordinul Comandamentului Corpului 4 Armată ca să las o parte din muzică pentru serviciile Garnizoanei Iași, sub conducerea subșefului de muzică, iar partea cealaltă să meargă cu partea activă a regimentului, sub conducerea mea. Concertam cu această muzică chiar și în linia I. Nu am pățit nimic, fiindcă, cântam muzică simfonică, muzică care plăcea inamicului și pe care o asculta cu atenție.

În dosul frontului întrețineam entuziasmul trupelor și delectam lumea satelor.

La mesele reprezentanților țărilor amice, le cântam piese de mare importanță artistică. La Onești, la o asemenea masă, am fost felicitat de ofițerii generali și reprezentanții aliaților noștri. [...]

La Iași am girat și lucrările Inspectoratului Muzicilor.

Prin demisia inspectorului muzicilor armatei, Mărgăritescu Mihail, locul de inspector a rămas vacant. Pentru a nu suferi serviciul, am fost chemat eu să conduc lucrările acestui inspectorat. Lucrul acesta era și nu era greu. Era greu fiindcă în timpul deplasărilor mele trebuia să am și grija familiei care rămânea pe loc. Pentru a asigura familiei existența a trebuit să asigur vacii cu lapte pe care o aveam, hrana necesară. În acest scop, am rugat pe un prieten al meu, colonelul intendant Popescu Vasile, șeful intendentei la divizia a 8-a Botoșani, să pună vaca în subzistență cu plată la Regimentul Infanterie din Iași.

„Aștept raportul tău și tu să aștepți aprobarea mea.” Acesta a fost cuvântul de despărțire al lui Popescu. Nu a trebuit mult și am primit răspuns scris și subscris de la acest prieten, prin care mă anunța că furajele fiind în curs de strângere, nu mi

se aprobă cererea. Întâmplarea a făcut ca să mă întâlnesc cu el când ieșea de la minister. [...]

În toamna anului 1919-1920, mi-am luat de la minister o permisie de 8 zile, ca să-mi văd familia la Iași. În timpul absenței mele de la inspectorat a urmat ca cel mai vechi să mă înlocuiască și anume șeful de muzică clasa I Cutropi Ion. Deci la defilarea trupelor din garnizoana București, în fața regelui și a mareșalului Foch al Franței care venise să decoreze Bucureștiul, au cântat muzicile pregătite de Cutrupi. Au fost atât de slabe încât Regele Ferdinand a trimis să întrebe care-i cauza. Cutrupi a raportat că s-au eliberat contingentele și că trebuiau pregătite altele care să le înlocuiască spre a reface și întări muzicile. Exact după întoarcerea mea în București, a sosit pentru același scop Mareșalul Italiei, Badoglio. La defilare, m-am prezentat cu muzicile admirabil și ireproșabil pregătite. Regele Ferdinand care nu uitase că ansamblul acelorași muzici fusese detestabil de slab sub conducerea lui Cutrupi, i-a spus ministrului:

„Domnule ministru, acum m-am convins personal că cel mai indicat pentru postul de inspector al muzicienilor este Vlăduță. Te rog, mâine, să-mi prezinți decretul de înaintare!” [...]

La jubileul de 25 de ani de activitate muzicală a corului Carmen, aflat sub eminenta conducere a profesorului de la Conservatorul din București, Kiriac, am luat și eu parte cu muzica model a Inspectoratului muzicilor, punând tot sufletul pentru sărbătorirea fostului meu profesor Kiriac. Programul muzical a fost viu și frenetic aplaudat. După execuția piesei muzicale din program, uvertura 1812 de Ceaikovski, m-au felicitat profesorii de ansambluri corale și de orchestre din sala Atheneului, adresându-mi cuvinte de admirație pentru modul sublim de execuție și interpretare a uverturii marelui muzicant și compozitor rus, spunând totodată că o asemenea muzică militară nu au mai auzit nici prin muzicile militare de peste graniță, din Austria, Germania, Italia, etc. [...]

Venit la Ministerul Armatei, cel dintâi lucru pe care l-am făcut a fost punerea bazelor Inspectoratului muzicilor militare. Mai înainte am arătat că nu exista până atunci niciun birou unde să fie primită și rezolvată corespondența privitoare la

nevoile muzicilor regimentare. Pentru rezolvarea unor chestiuni foarte urgente și de mare interes, trebuia căutat și găsit inspectorul. De cele mai multe ori, acesta nu putea fi găsit, fiind plecat, sau nu, în inspecție. Acestui fapt bizar i-am pus imediat capăt. Mi-am stabilit un birou în cuprinsul Inspectoratului Infanteriei. De acum, corespondența muzicilor nu se mai plimba din birou, în birou și din direcție, în direcție. Venea direct la Inspectoratul muzicilor unde un căpitan, însărcinat de către domnul general inspector al infanteriei, o strângea și mi-o prezenta pentru rezolvare. [...] Datorită acestui fapt muzicile au fost repede încadrate cu personal bugetar, cu gagiști, cu elevi de muzică recrutați dintre soldații în termen și ai celui mai nou contingent și cu copii de trupă, cari au constituit întotdeauna elementul de bază și de nădejde al muzicii militare. După aceea, au fost înzestrate cu repertorii de marșuri pentru defilare, de concert și naționale, cu repertorii de muzică națională, hore, sârbe, potpuriuri din opere, cu opere clasice și moderne. [...]

Muzicile militare nu aveau un regulament de funcționare. Acest regulament a fost și el în preocupările mele de căpetenie. Prin el am stabilit rolul muzicilor în timp de război și în timp de pace și al muzicii model compusă din elementele cele mai bune luate din muzici, câte trei sau patru și de instrumente diferite. Această muzică servea ca model de organizare pentru toate muzicile din țară și nu se producea decât cu următoarele ocazii:

- a. La solemnitățile importante, la cari asistau înaltele oficialități și reprezentanți ai țărilor străine, la recepții de oaspeți iluștri, afară de cazul când împrejurările cereau serviciul muzicilor întrunite;
- b. Pentru probe de aptitudini ale șefilor de muzică, pentru aplicări practice, la conferințele anuale ale șefilor de muzică, concerte de propagandă națională date în țară, în scopul de a mări fondul comun al muzicilor.

Gradele ierarhice în muzicile militare. Recrutarea și înaintarea lor:

Inspector general al muzicilor militare, asimilat colonel.

Inspector al muzicilor, asimilat lt. Colonel.

Şef de muzică militară, asimilat Maior

Şef de muzică, clasa I, asimilat Căpitan

Şef de muzică, clasa a II-a, asimilat Locotenent

Şef de muzică, clasa a III-a, asimilat Sublocotenent

Sub şef muzică, asimilat Plutonier, sau Plutonier Major

Sergent muzicant

Caporal muzicant

Soldat muzicant

Înaintarea lor de la grad la grad se făcea potrivit legii asupra înaintărilor în armată.

Şefii de muzică clasa a III-a erau recrutaţi prin concurs, dintre absolvenţii unui conservator din ţară, sau străinătate, români, sau supuşi români.

SUMMARY

Viorel Cosma

Original Texts and Documents.

Music History in Autobiographies

The Ioan Vlăduţă Archive

This is the autobiography of a chief of military music (chapelmaster) – Colonel Ioan Vlăduţă (1875-1965), one of the most notable and cultivated military composers and conductors of the beginning of the twentieth century. Chapelmaster Ioan Vlăduţă studied at the Conservatoires of Bucharest and Leipzig, working with teachers of a remarkable professional training such as Alfonso Castaldi, Eduard Wachmann and Max Reger. As a conductor, he specialised himself in Vienna (with Wilhelm Wacek) and Paris (with Gabriel Parès).

The essential moment of the autobiography is the period of the First World War (1916-1918). The details offer paramount information on the history of military music and especially on the atmosphere that dominated the military artistic environment of yore as against that of our times.

Correspondență inedită Ioan Scarlatescu – Tiberiu Brediceanu

Constantin-Tufan Stan

Redactată la București (în ianuarie 1920), unde Ioan Scarlatescu (1872-1922), profesor la Conservator, proiecta „cultivarea” unei pleiade de „discipoli aleși”, tulburat de suferințe fizice, dar, mai cu seamă, cu sufletul „înnegurat de atmosfera *sui-generis*”, apăsătoare a orașului, cu „puterile atât de oboșite de dezgust și de lipsuri de afinitate”, epistola adresată lui Tiberiu Brediceanu¹ devoalează, prin tonul ei franc, confesiv, cu sensibile nuanțe lirice (Scarlatescu era înzestrat și cu vocație poetică, exersată, la îndemnul lui Titu Maiorescu, în „Convorbiri literare”), tribulațiile artistului cu doar doi ani înainte de obștescul său sfârșit. Temeinicele studii muzicale (Conservatorul din București, Akademie für Musik und darstellende Kunst din Viena, Conservatoarele din Paris și Leipzig) i-au desăvârșit profilul artistic, conferindu-i autoritate profesională și deschizându-i perspective novatoare în arta compoziției. *Bagatela în caracter popular românesc pentru pian și vioară*, o singulară, dar eclatantă carte de vizită, prin care a fost promovat, pe scenele naționale și europene, grație lui George Enescu (cărui îi fusese dedicată) – care a preluat inspirată miniatură în repertoriul său –, „a marcat o piatră de hotar în literatura muzicală românească”². La Viena a fost coleg (la catedra de pian a celebrului Julius Epstein) cu lugojeanul Liviu Tempea (1870-1946), cu care a devenit, mai târziu, după

¹ Scrisoarea, redată cu cerneală neagră pe patru file format A5, a fost identificată la Muzeul Banatului din Timișoara, fondul Tiberiu Brediceanu, inv. 5394. La acea dată, T. Brediceanu era șeful Resortului Ocrotirii Sociale – Departamentul Arte de pe lângă Consiliul Dirigent pentru Transilvania și Banat.

² v. Viorel Cosma, *Muzicieni din România. Lexicon*, vol. VIII, p. 235.

Marea Unire, coleg și la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică clujean (Consiliul Dirigent, prin Resortul Ocrotirii Sociale – Secțiunea Arte, manageriat de Tiberiu Brediceanu, îl mandatase, în 1919, cu organizarea noii instituții). Se pare că numirea la catedra de Teoria muzicii a instituției clujene nu a fost onorată decât episodic, în prima parte a anului școlar universitar 1919-1920, așa cum putem deduce din conținutul epistolei³.

Liviu Tempea a promovat cu obstinație, de-a lungul timpului, creația pianistică a fostului său coleg. Astfel, în 3 martie 1902, a colaborat, pe scena Ateneului Român, cu pianistul Ernesto Narice, soprana Charlotte Leria și baritonul Aurel Eliade, într-un concert dedicat creației lui Ioan Scarlatescu, fost dirijor (1901-1902) al Corului Capelei Române Ortodoxe din Paris (lieduri și miniaturi pianistice)⁴. Scarlatescu a fost omagiat, prin creația sa, și la Lugoj. În partea a II-a a concertului susținut în pavilionul Hotelului „Concordia” (31 iulie/13 august 1908)⁵, prilejuit de parteneriatul cu artista lirică lugojeană Ana Bobora (fostă coristă în Reuniunea lui Vidu, studentă în anul III la Conservatorul bucureștean) și Reuniunea Română de Cântări și Muzică, sub bagheta lui Ion Vidu, L. Tempea s-a prezentat publicului și cu un microrecital pianistic, cu opusuri de Liszt/Schubert (*Soirées de Vienne*) și I.

³ Există incertitudini privind prezența lui I. Scarlatescu la catedra de Teorie a Conservatorului clujean în prima parte a anului 1920. Potrivit muzicologei Carmen Stoianov (*Ioan Scarlatescu. Un nume la început de secol*, Editura Muzicală, București, 1976, p. 37), Scarlatescu ar fi părăsit Clujul în vara anului 1920. În drum spre Bucureștiul natal a avut parte de un nefericit incident: dispariția bagajelor, care conțineau manuscrise muzicale, literare, precum și file din corespondența cu Titu Maiorescu. În 1905 refuzase, datorită stării precare de sănătate, catedra de compoziție a Conservatorului de Muzică și Artă Dramatică din București, oferită de D. G. Kiriac, postul de profesor de compoziție fiind preluat de Alfonso Castaldi (cf. Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul Muzicii Românești*, vol. V, Editura Muzicală, București, 1983, p. 99).

⁴ v. *Recital Scarlatescu*, în „Bukarester Tageblatt”, XXIII, 62, 1902, 3, cronică semnată de Iosif Paschill, și cronică de concert publicată sub pseudonimul Spontini în „L'Indépendance Roumaine” (XXVI, 7.745 din 7/20 martie 1902).

Scarlatescu (*Variațiuni asupra unei melodii românești*)⁵. La debutul său în fruntea Reuniunii Române de Cântări sibiene, în 13 octombrie 1909, Tempea a evoluat și în calitate de pianist-concertist, cu *Serile Vienei* de Schubert/Liszt și *Variațiuni românești* de Scarlatescu⁶.

Personalitate culturală emblematică, cu un aport definitoriu la dezvoltarea muzicii culte românești în Banat și Transilvania în prima jumătate a secolului XX, strălucit folclorist, cu o prodigioasă activitate de culegător de folclor într-o epocă marcată de contribuțiile lui Sabin V. Drăgoi și geniul lui Béla Bartók, Tiberiu Brediceanu (1877-1968) a fost receptat de contemporani ca un personaj providențial al spațiului cultural românesc: „Tiberius vrea să facă artă. Vrea să vadă teatru românesc pretutindeni, să audă cântând gura și să scoată din adâncul inimilor culorile pe pânză. Brediceanu este fidelul nostru prieten, al artiștilor, care guvernează poporul nervos al talentelor cu bagheta lui prodigioasă” (Emil Isac).

Contemporan cu realitățile sociale și politice ale românilor bănățeni și transilvăneni tutelați de administrația ungară, Tiberiu Brediceanu și-a sublimat fireștile sensibilități naționale în pagini muzicale inspirate din ancestralul melos țărănesc cultivat cu sfințenie de conașionalii săi. Prolificitatea sa s-a împlinit într-un amplu și generos registru teoretic (articole, studii, eseuri, cronici, comunicări științifice), dar mai ales componistic, prin cântece, doine și balade (reunite, în 1927, în cele zece caiete cuprinzând *Doine, cântece și balade românești pe teme populare*, pentru voce și pian), creații instrumentale (valsuri, opusuri camerale), care au avut darul să cultive spiritualitatea românească în momente de restriște și să însuflețească manifestările de afirmare identitară, prefigurând statuarea unor genuri muzicale, în special miniaturi, aflate încă

⁵ v. Constantin-T. Stan, *Liviu Tempea – pianistul-compozitor*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2015, p. 32, 43, 44, 49 și 103.

⁶ Vezi cronica de concert, semnată de George Joandrea în „Foaia diecezană”, Caransebeș, XXIV, 41, 1909, 4. Titlul original al opusului, interpretat și la Lugoj: *Variations sur un thème roumain* (v. Viorel Cosma, *Muzicieni din România. Lexicon*, vol. VIII, Editura Muzicală, București, 2005, p. 234).

într-un proces de cristalizare în muzica românească: liedul, creația corală, suita instrumentală și muzica de teatru. *Poemul muzical etnografic „Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul în port, joc și cântec”* (1905), amplificat ulterior (*România în port, joc și cântec*, 1920), *La șezătoare*, icoană de la țară într-un act (1908), *Seara Mare*, scene lirice în 3 acte pe versuri de Adrian Maniu (1924), *Învierea* (1936), pantomimă în 4 tablouri după un text de Lucian Blaga (cumnatul său), au reprezentat tot atâția pași pentru structurarea ca gen a baletului românesc (prin Mihail Jora, dar și cu meritorii contribuții ale bănățenilor Vasile Ijac – baletul-pantomimă *Ivan Turbincă* – și Zeno Vancea – baletul-pantomimă *Priculiciul*).

Muzicianul lugojean, membru al Marelui Sfat Național, director al Resortului Ocrotirii Sociale din subordinea Consiliului Dirigent din Cluj (departament care includea și secțiunea Arte) în primii ani de după Marea Unire, s-a consacrat înfăptuirii unor generoase proiecte culturale de anvergură națională: fondarea Operei Române, a Teatrului Național și a Conservatorului de Muzică și Artă Dramatică din Cluj, a Arhivei Fonogramice a Ministerului Artelor din Capitală, înființarea Conservatorului ASTREI din Brașov, înjghebarea unei prime orchestre proprii a Operei Române bucureștene, fondarea Societății Compozitorilor Români. Continuând tradiția familială, nemijlocit cunoscător al realităților sociale și politice ale românilor din vechile provincii, artistul bănățean și-a exercitat, episodic, până în 1920, mandatul de deputat în Parlamentul României în prima legislatură de după Unire. În toamna anului următor a inițiat un amplu turneu dedicat culegerii de folclor muzical în spațiul bănățean, finalizat, în 1925, prin reunirea a *810 melodii populare românești din Banat* (între care și variante ale baladei *Miorița*, una din temele predilecte ale investigațiilor sale folcloristice), culese în 82 de comune, tom premiat de Societatea Compozitorilor Români printr-un comitet prezidat de George Enescu. Era o strălucită încununare a unui intens și fructuos demers folcloristic, desfășurat pe parcursul mai multor decenii, în majoritatea ariilor folclorice naționale, care-i prilejuise identificarea, notarea și valorificarea, în propria creație, a unui inestimabil fond muzical arhaic.

Printr-o adresă semnată, în numele Consiliului Dirigent, de Gheorghe Dima, directorului Conservatorului clujean, și Augustin Bena, secretarul instituției, lui Ioan Scarlatescu i se aducea la cunoștință numirea ca profesor de teoria muzicii, începând cu 15 noiembrie 1919:

„Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică Cluj
2 XI 1919
Nr. 34/1919-1920

D-Sale Domnului Ioan Scarlatescu,
profesor de muzică
București,
Aleea Alexandru, nr. 26 – Parcul Filipescu

Avem onoarea a vă aduce la cunoștință că Consiliul Dirigent, în ședința din 10 octombrie – apreciind rezultatele D-voastră artistice ca compozitor muzical –, v-a numit profesor de Teorie la Conservatorul din Cluj.

Cursurile se vor începe la 15 noiembrie 1919.

Decretul definitiv vi se va înmâna prin Resortul Ocrotirilor Sociale – Despărțământul Artelor.

Lefurile s-au admis cele de la Conservatorul de Muzică din București, inclusiv toate adăusele actuale și viitoare.

Să ne avizați de urgență la ce fel de locuință – câte camere – reflectați.

Cluj, la 2 noiembrie 1919.

G. Dima (semnătură), director

A. Bena (semnătură), secretar⁷

Conținutul epistolei adresate lui Tiberiu Brediceanu certifică absența lui Scarlatescu de la catedra de Teorie a Conservatorului clujean, oferită cu două luni în urmă, afectat de acute probleme de sănătate. Preocupat, „cu toată făptura”, pentru îngrijirea și definitivarea creației sale, muzicianul ne destăinuie câteva dintre proiectele sale curente, aflate în

⁷ Arhivele Naționale Cluj, fondul Conservatorul de Muzică „George Dima” Cluj.

derulare (finalizarea cursului de armonie inițiat la Conservatorul bucureștean), sau cele de perspectivă (cursuri de armonie, principii de pian și muzică de cameră, organizarea unor cicluri concertistice de muzică de cameră – sonate pentru vioară și pian), în eventualitatea unui dorit transfer la Brașov, care, se pare, nu a mai avut loc.

„București, 26 ianuarie 1920
Aleea Alexandru 26
Parcul Filipescu

Iubite Domnule Bredicean[u],

Aceste[a] sunt primele rânduri ce le scriu cu **mâna dreaptă**⁸ de o bună [vreme] încoa! Până alaltăieri, am avut brațul drept în bandaj, din cauza unui reumatism subacut care mi-a făcut câteva zile fără somn și fără puțința de a mă culca într-un pat.

Așa, îți poți închipui cum am rămas cu afectuoasa și bucurătoarea scrisoare a Dtale, într-o mână, vreme de trei săptămâni, fără a-ți putea răspunde și spune tot ce îmi mișună prin inimă și prin cuget!

Dorința ce am de a-mi cultiva o pleiadă aleasă de discipoli în toată voia lor și a mea, având însumi liniștea de care sunt așa de însetat și lipsit, pentru a-mi încheia anumite lucrări ce îmi zac la inimă și a continua altele, pe care le întrevăd în sufletul meu oarecât înnegurat de atmosfera «sui- generis» a Bucureștilor – se însoțește de minune cu «simpatia» cu care Dta și alți brașoveni de marcă îmbrățișați proiectul de a mă stabili pentru o vreme acolo.

Ce e mai însemnat de spus, iată: eu, până la finele lui mai, sunt obligat aici unei grupe de discipoli, care urmează cu mare interes, devotament și sârguință cursul de armonie ce am anunțat pentru sesiunea aceasta. La începutul lui iunie însă, va trebui să am o deciziune formată pentru vremea ce urmează.

⁸ Toate sublinierile îi aparțin autorului epistolei; am operat tacit mici intervenții în ortografia textului.

Dacă Dta și Dna M. Baiulescu (căreia îi scriu tot azi)⁹ îmi dați asigurarea că m-ați putea strămuta la Brașov, atunci înțelegeți bine că voi fi acolo în timpul cel mai scurt, după 31 mai. Dta știi că eu sunt singur, ceva debil și în primul rând necesitând o absolută independență cu privire la timpul prețios dintre 6 și 12 dimineața, în care de 20 ani sunt deprins a îngriji cu toată făptura de lucrările mele. Brașovul, singurul oraș după Viena care m-a captivat și mi-a lăsat un dor viu, delicat de a mă reculege în el, de a mă asimila cu el, de a-l iubi ca pe un cămin al meu, va reînvia multe fibre, «zehen geworden»¹⁰, și îmi va reface puterile atât de oboseite de dezgust și de lipsuri de afinitate... Dacă aș putea avea încredințarea că voi afla acolo, la o familie solidă cu oameni **buni**, o cameră **sănătoasă**, cu soare, curată și un piano (de care știi prea bine că nu aș putea să mă lipsesc), n-aș mai cere nimic pentru a veni să fiu cu tot sufletul al Dv. și cu Dv.

Odată aranjată această chestiune așa de capitală pentru conservarea sănătății și asigurarea activității mele productive, vom chibzui împreună chipul cum să arătăm publicului proiectul unui curs de muzică (Armonie, eventual Principii Piano și muzică de cameră), punerea în practică, înscrierile, condițiile etc. Pentru aceasta, într-adevăr că va trebui să recurg la amicalul Dtale concurs și ca sfat, și ca parțială aplicare, acolo, înainte de venirea mea.

Pe lângă acest curs, cuget că am putea face – pentru o mai bună familiarizare a publicului – serii de producțiuni de muzică de cameră, cicluri de sonate (piano și violină), pe lângă alte producții concertante ale corului Dlui Oancea¹¹. Și câte idei bune nu **s-ar naște**, când sufletele ar fi **chiar** în direct contact unele cu altele.

⁹ Maria Baiulescu, poetă și traducătoare brașoveană (1860-1941), președinte al Reuniunii Femeilor Române din Brașov (din 1906), fondatoare a Uniunii Femeilor Române din Ardeal și președinte al secției feminine a ASTREI.

¹⁰ Devenite zece (limba germană).

¹¹ Nicolae Oancea (1891-1954), profesor de muzică vocală la Liceul „Andrei Șaguna” și la Liceul de Fete „Principesa Elena” din Brașov, dirijorul Corului Bisericii Ortodoxe din Brașovul Vechi.

Simt mâna foarte **obosită**, dar sunt fericit că ți-am putut scrie. Mâine dimineață redactez și scrisoarea către Dna Baiulescu. Și te rog, nu-ți lua revanșa, învăluindu-te îndelung în tăcere: cugetă că eu am întârziat din forță majoră!!!

În așteptarea unei voioase replici, îți strâng mâna cu cea mai caldă cordialitate și-ți doresc, **acum numai în scris**, un an nou fericit în deplină sănătate și prosperare!

Al Dtale,
I. Scarlatescu”

SUMMARY

Constantin-Tufan Stan

Original Correspondence:

Ioan Scarlatescu – Tiberiu Brediceanu

The letter addressed by Ioan Scarlatescu to Tiberiu Brediceanu in January 1920 (found in the archive of the Museum of Banat in Timișoara) is able to offer us certain less known details on the personality of this pianist and composer from Bucharest dating from a period marked by biographical ambiguities. The sensitive, confessional tone, with undissimulated lyrical accents (at Titu Maiorescu's urge, he had tried his hand as a poet in the prestigious periodical entitled *Convorbiri literare/Literary Conversations*), reveals the personal tribulations of the author of the *Bagatelle in Romanian Folk Style for Piano and Violin* (the compositional jewel dedicated to George Enescu, who promoted it obstinately on important concert stages), generated by growing physical suffering. Appointed music theory teacher at the newly founded Music and Drama Conservatoire in Cluj in November 1919 through a decision of the Local Transylvanian Government (Consiliul Dirigent), Ioan Scarlatescu returned to the capital shortly and, animated by ebullient enthusiasm, started writing a harmony course, which he taught at the Bucharest Conservatoire, and organised cycles of chamber music concerts.

Traducerea rezumatelor: **Alina Bottez**